

Martine Vriens

Oude Dijk 6-B

5511 PA Knegsel

Telefoon: 0497 33 80 30

martinevriens@hotmail.com

Agentschap Telecom

T.a.v. mr. Drs. R.A. Diekema

Hoofd Juridische Zaken

Postbus 450

9700 AL Groningen

Inzake: Klacht over KPN en uitspraak College van Beroep van Stichting Reclame Code

Knegsel. 17 januari 2018

Geachte heer Diekema,

Hierbij dien ik een klacht in over KPN en het College van Beroep van de Stichting Reclame Code (CvB). De klacht dien ik in mede namens de volgende organisaties/personen:

Stopumts, Stichting EHS, SOS Stop-Overdosis-Straling, Zeeuws Platform Stralingsrisico, Verminder Elektrosmog, Nationaal Platform Stralingsrisico's, Vereniging Meetspecialisten Elektromagnetische Straling (VEMES), Zendmast Anders, Stichting Kennisplatform Elektromagnetische Straling, Stralingsbewustzijn, em.prof. Michiel Haas MSc/PhD (founder NIBE), mr. Leon Krajenbrink.

De klacht gaat over een reclame-uiting van KPN. In deze reclame-uiting draagt een minderjarige jongen een mobiele telefoon op het lichaam. Hiermee neemt KPN de veiligheidswaarschuwingen van de telefoon - waarin staat dat de telefoon op 1,5 cm van het lichaam moet worden gehouden wil het veilig gebruikt worden - niet in acht.

Dit is onverantwoord, levert een gevaar op voor de gezondheid en is zelfs onwettig. De blootstellinglimieten worden bij het getoonde gebruik overschreden en dit is in strijd is met de wet- en regelgeving. Bovendien zijn de veiligheidswaarschuwingen zeer moeilijk vindbaar en voor de

gebruiker onbekend. De gebruiker weet dus niet dat hij/zij de mobiele telefoon niet op het lichaam moet houden om het veilig te gebruiken.

Ik heb hierover een klacht ingediend bij de Stichting Reclame Code. Het CvB heeft in zijn uitspraak van 30 maart 2017 ten onrechte niet onderkend dat de reclame onverantwoord is en in strijd is met de openbare orde en heeft zelfs foutieve beweringen gedaan in de uitspraak.¹ Dit is laakbaar.

Ik vraag Agentschap Telecom als toezichthouder handhavend op te treden en KPN te verbieden op een dergelijke manier reclame te maken. Verder vraag ik Agentschap Telecom om het CvB aan te spreken op de foutieve beweringen in hun uitspraak - waardoor niet onderkend is dat sprake is van een onverantwoorde reclame - en hen op te dragen de uitspraak te vernietigen en te heroverwegen. Dit is nodig aangezien met deze uitspraak van een eerlijke en onpartijdige behandeling niet kan worden gesproken en het Agentschap Telecom hiervoor aansprakelijk is.²

Blootstellingslimieten en wettelijke verplichting

In de reclame-uiting wordt een minderjarige jongen getoond met een mobiele telefoon in zijn broekzak. In alle veiligheidswaarschuwingen bij een telefoon staat echter dat het toestel – om dit veilig te gebruiken – niet op het lichaam gedragen moet worden, maar op enige afstand (5 mm, 10 mm of 15 mm).³ Anders kunnen de SAR-waarden worden overschreden.

In de veiligheidswaarschuwingen bij de telefoon die in de reclame gebruikt wordt staat het volgende:

“Uw mobiel apparaat verzendt en ontvangt radiogolven. Het is zo ontworpen dat de limieten voor blootstelling aan radiogolven (radiofrequente elektromagnetische velden), zoals aanbevolen door internationale richtlijnen, niet overschrijdt. (..) De richtlijnen voor blootstelling aan radiogolven gebruiken de meeteenheid SAR, Specific Absorption Rate. (..) SAR-tests voor het lichaam werden uitgevoerd op een afstand van 1,5 cm. Om te voldoen aan de RF blootstellingsrichtlijnen tijdens het testen voor het lichaam, moet het apparaat op minstens deze afstand van het lichaam verwijderd zijn. “

Deze veiligheidswaarschuwingen zijn niet vrijblijvend en een fabrikant en een aanbieder van elektronische communicatiediensten dienen ervoor te zorgen dat de telefoon bij normaal gebruik veilig is.⁴ Dat is als ze zich houden aan de limieten (SAR-waarden) die een telefoon bij normaal

¹ De uitspraak van Het College van Beroep van 30 maart 2017 (2016/00925) en de onderliggende uitspraak van de Reclame Code Commissie van 6 februari 2016 (2016/00925) kunt u vinden op de website van de Stichting Reclame Code. Ook eerder heb ik een klacht ingediend over een reclame-uiting waarin zelfs peuters te zien zijn die mobiele telefoons op hun lichaam hebben. Ook deze is afgewezen. Zie de uitspraak van het CvB van 2 juni 2016 <https://www.reclamecode.nl/webuitspraak.asp?ID=150248&acCode>

² HR 17 maart 1978 NJ 1979, 204 (X/Staat)

³ Zie voor verschillende modellen <http://www.showthefineprint.org/see-the-fine-print>

⁴ Mobiele telefoons moeten voldoen aan de Europese Richtlijn betreffende radioapparatuur en telecommunicatie-eindapparatuur en de wederzijdse erkenning van hun conformiteit (R&TTE-richtlijn 1999/5/EG). Deze richtlijn stelt eisen voor de bescherming van de gezondheid en de veiligheid.

gebruik mag veroorzaken. Er ligt een wettelijke verplichting zich aan deze limieten te houden.⁵ In Nederland is dit neergelegd in de Telecommunicatiewet en het Besluit radioapparaten 2016.

In artikel 10, lid 1 van de Telecommunicatiewet staat: Het is verboden uitrusting en radioapparaten die niet voldoen aan de krachtens artikel 10.9, onderdeel 1, b, c, e, h en i gestelde voorschriften, in de handel te brengen, op de markt aan te bieden of in gebruik te nemen.

In artikel 6 van het Besluit radioapparaten 2016 staat: Radioapparaten worden vermoed te voldoen aan de in artikel 3, eerste of tweede lid bedoelde eisen indien is voldaan aan de met betrekking tot richtlijn 2014/53/EU vastgestelde geharmoniseerde normen of delen daarvan, die betrekking hebben op de desbetreffende eisen.

De blootstellingslimieten voor mobiele telefoons zijn vastgesteld in de geharmoniseerde norm EN 50360. In EN 50360 wordt weer gerefereerd aan de aanbeveling van de Raad van de Europese Unie 1999/519/EG. Hierin zijn de algemene publieke blootstellingslimieten van ICNIRP overgenomen.

De Telecommunicatiewet geldt ook voor KPN als aanbieder van elektronische communicatiediensten. KPN dient zich derhalve aan de blootstellinglimieten te houden en mag een mobiele telefoon niet op zodanige wijze in gebruik nemen dat het niet aan bovenstaande eisen voldoet.⁶ Om de reden dat een fabrikant zich niet aan de limieten hield is in het verleden een mobiele telefoon uit de handel gehaald.⁷

In de reclame-uiting is duidelijk dat het toestel niet op minstens de juiste afstand van het lichaam wordt gehouden. Dit heeft de Reclame Code Commissie in de onderliggende uitspraak ook onderkend:

“Gelet op voornoemde veiligheidsinstructies, te vinden via www.kpn.com en de tip om de afstand tussen de mobiele telefoon en het lichaam te vergroten, acht de Commissie het vanzelfsprekende beeld van een jongen die zijn mobiele telefoon uit zijn broekzak haalt, en deze daar dus kennelijk bewaart, niet alleen in tegenstelling tot voornoemde veiligheidsinstructies, maar ook niet bevorderlijk voor het in achtnemen van die instructies.”

Zoals de Commissie aangeeft is dit het normale gebruik van een telefoon. De reclame-uiting van KPN is op grond van bovenstaande onverantwoord en – omdat de limieten bij dit gebruik overschreden kunnen worden - in strijd met wettelijke verplichtingen. Dat de scene waarin de jongen de telefoon in zijn broekzak houdt maar kort is doet daar niets aan af, omdat het simpelweg onwettig is.

Dat de limieten overschreden worden als de mobiele telefoon op het lichaam gehouden wordt blijkt expliciet uit onderzoeken die het Franse Nationaal Frequentie Agentschap (ANFR) heeft gedaan op 379 mobiele telefoons tussen 2012 en 2016. Uit deze onderzoeken blijkt dat 9 op de 10 telefoons de blootstellingslimieten overschrijden als deze op het lichaam gehouden worden. Dit blijkt uit de

⁵ Over de regelgeving en limieten zie ook <http://www.kennisplatform.nl/onderwerpen/mobiele-telefoons/mobiele-telefoons-regelgeving-en-limieten/>

⁶ “De wet- en regelgeving voor de telecommunicatiesector is opgenomen in de Telecommunicatiewet. Hierin worden de hoofdregels waaraan telecommunicatiebedrijven zich moeten houden, omschreven.” <https://www.antennebureau.nl/onderwerpen/plaatsing-antennes/telecommunicatiewet>. Voor de Telecommunicatiewet van 19 oktober 1998, houdende regels inzake de telecommunicatie zie Overheid.nl.

⁷ Onderzoek inzake SAR-waarden van mobiele telefoons, uitgevoerd door Agentschap Telecom in 2009 https://www.antennebureau.nl/sites/default/files/Onderzoek_SAR-waarden_AT.pdf

gedeeltelijke publicatie van de testresultaten waaruit blijkt dat de door de fabrikanten opgegeven SAR-waarden gemiddeld meer dan tien keer hoger zijn dan in de veiligheidswaarschuwingen aangegeven waarden.⁸

Ook uit Canadese testen op het lichaam blijkt dat de wettelijke limieten veelal overschreden worden als de telefoon op het lichaam gehouden wordt. Zie de volgende reportage:

https://www.youtube.com/watch?v=Wm69ik_Qdb8&feature=youtu.be

Er zijn inmiddels ook overheden die waarschuwen voor gebruik op het lichaam. Zo zijn in de gemeente Berkeley, Californië, producenten wettelijk verplicht consumenten expliciet te wijzen op de informatie in de veiligheidswaarschuwingen over hoe de telefoon veilig te gebruiken. Daarin staat dat de limieten overschreden kunnen worden als de telefoon op het lichaam gehouden wordt:

“To assure safety, the Federal Government requires that cell phones meet radio frequency (RF) exposure guidelines. If you carry or use your phone in a pants or shirt pocket or tucked into a bra when the phone is ON and connected to a wireless network, you may exceed the federal guidelines for exposure to RF radiation. Refer to the instructions in your phone or user manual for information about how to use your phone safely”.⁹

Ook heeft het Californische Departement van Volksgezondheid heel recent richtlijnen uitgegeven waarin het aanbevelingen doet voor mobiele telefoongebruikers. De eerste aanbeveling is dat de mobiele telefoon niet op het lichaam gehouden moet worden.¹⁰

Gezien bovenstaande is het mijns inziens stuitend dat KPN in verschillende reclame-uitingen (kleine) kinderen toont die mobiele telefoons op het lichaam dragen. Het is gezien de eigen veiligheidswaarschuwingen en de duidelijke overschrijding van de blootstellingslimieten bijzonder onverantwoord. Zeker omdat kinderen extra kwetsbaar zijn. Kinderen zijn zich ook niet bewust dat de telefoons niet op het lichaam gehouden moeten worden, zo blijkt ook uit een Frans rapport van ANSES.¹¹ Een reclame-uiting als deze zet kinderen aan tot het volgen van dit onveilige gedrag. Het is immers zo'n vanzelfsprekend beeld.

Dat het bijzonder noodzakelijk is dat zeker met betrekking tot kinderen voorzichtigheid geboden is wordt bevestigd door dr. Annie J. Sasco, voormalig hoofd van de eenheid Epidemiologie voor kankerpreventie van het Internationaal Agentschap voor Kankeronderzoek (IARC) van de WHO:

⁸ <https://data.anfr.fr/explore/dataset/das-telephonie-mobile/table/?disjunctive.marque&disjunctive.modele&dataChart=eyJxdWVyaWVzIjpbeyJjb25maWciOnsiZGF0YXNldCI6ImRhcy10ZWxlGhvbmlLLW1vYmIsZSIsIm9wdGlvbniMiOnsiZGlzanVuY3RpdmUubWFycXVlIjpb0cnVILCJkaXNqdW5jdGl2ZS5tb2RlbgUiOnRydWV9fSwiY2hhcnRzIjpbeyJ0eXBlljoibGluZSIsImZ1bmMiOiJlBVkciLCJ5QXhpcyI6ImRhcy190ZXRIX25vcmlX25mX2VuXzUwMzYwliwic2NpZW50aWZpY0Rpc3BsYXkiOnRydWUsImNvbG9yIjoilzY2YzJhNSJ9XSwieEF4aXMiOiJkYXRlX2R1X2NvbniRyb2xIX3Bhcl9sX2FuZnliLCJtYXhwb2ludHMlOiIiLCJ0aW1lc2NhbGUiOiJ5ZWYliwic29ydCI6Ij9XX0%3D>

Marc Arazi heeft zich ingezet deze resultaten te verkrijgen en vraagt dringend aandacht voor deze problematiek. Het wordt het Phonegateschandaal genoemd. <http://arazi.fr/wp2/2017/05/mobile-phones-are-the-current-standards-protective/>

⁹ <http://www.courthousenews.com/2016/01/28/judge-lets-berkeley-warn-about-cellphones.htm> en voor alle informatie over de zaak <https://www.unitedstatescourts.org/federal/cand/288191/>

¹⁰ <https://www.cdph.ca.gov/Programs/CCDPPH/DEODC/EHIB/CDPH%20Document%20Library/Cell-Phone-Guidance.pdf>

¹¹ <https://www.anses.fr/fr/system/files/AP2012SA0091Ra.pdf>

“In May 2011, the IARC classified the EMF exposure as a possible carcinogen. Since then new studies were published, both epidemiological and experimental ones, reinforcing the evidence of carcinogenicity and several other detrimental health effects were described. **With the new data on SAR measured in contact with the body, it becomes more than ever necessary to strengthen the safety recommendations to preserve the health of every one in particular of fetuses, babies and children.** The California guidelines move exactly in the right direction.”¹²

Met bovenstaande op het netvlies is het mijns inziens onverdedigbaar dat deze reclame-uiting - waar ik eerder een klacht over heb ingediend – nog steeds te zien is:¹³

<http://marketingtribune.nl/bureaus/nieuws/2015/03/kpn-en-n=5-laten-peuters-vrijheid-beleven/index.xml>

Uitspraak CvB over de blootstellingslimieten en gevaar voor de gezondheid

De Stichting Reclame Code en heeft de taak erop toe te zien dat een reclame-uiting verantwoord is en verwacht mag worden dat een veilig gebruik van een product getoond wordt. Ik heb in de procedure uitgebreid – met inbegrip van bovenstaande gronden - aangevoerd dat dat niet het geval was.

Het CvB heeft mijns inziens ten onrechte geoordeeld dat er geen strijd is met de Nederlandse Reclame Code en dat de reclame-uiting niet onverantwoord was. In een geval waarin de veiligheidswaarschuwingen van het product niet in acht worden genomen – en zelfs een onwettig gebruik getoond wordt van een mobiele telefoon - is dit absoluut laakbaar. Erger nog, het CvB heeft zelfs foutieve beweringen gedaan in zijn uitspraak.¹⁴

De Stichting Reclame Code is zich wel bewust is dat de mobiele telefoon niet op de juiste wijze wordt gebruikt. Dit blijkt uit de eerder genoemde overweging van de Reclame Code Commissie.

Echter, het CvB stelt in zijn uitspraak in beroep “ Tot op heden is geen rechtstreeks causaal verband aangetoond tussen straling door EMV die hoger is dan de geldende limieten enerzijds en letsel of ziekten anderzijds. Dat smartphones aan bepaalde normen dienen te voldoen die mede betrekking hebben op limieten voor EMV, impliceert nog niet dat dit causale verband is aangetoond. Er kan op dit moment alleen over mogelijke risico’s worden gesproken. Van een gevaarlijke situatie is derhalve in de embedded video geen sprake.”

Hetgeen het CvB hier beweert dat het causale verband tussen EMV en gezondheidsklachten niet is aangetoond is apert onwaar. De limieten die de Nederlandse overheid hanteert zijn de ICNIRP-richtlijnen. Deze zijn ontwikkeld om bescherming te bieden tegen gezondheidseffecten. De richtlijn is ontwikkeld op grond van gedegen evaluatie van alle wetenschappelijke onderzoeken. Het ging hierbij om effecten die gezondheidsschade aanrichtten:

¹² <http://arazi.fr/wp2/2017/12/press-release-phonagate-warnings-from-the-california-department-of-public-health/>

¹³ Zie noot 1

¹⁴ De uitspraak van Het College van Beroep van 30 maart 2017 (2016/00925) en de onderliggende uitspraak van de Reclame Code Commissie van 6 februari 2016 (2016/00925) kunt u vinden op de website van de Stichting Reclame Code.

“only established effects were used as the basis for the proposed exposure restrictions. (...) these guidelines are based on short-term, immediate health effects such as stimulation of peripheral nerves and muscles, shocks and burns caused by touching conducting objects, and elevated tissue temperatures resulting from absorption of energy during exposure of EMF.”¹⁵

Dit staat ook nergens ter discussie. Ook Agentschap Telecom – die toezicht moet houden op de ICNIRP-limieten - stelt dat:

“Een te hoog niveau van deze energie kan schadelijke gevolgen hebben voor de mens en daarom is ook in het kader van bescherming van de gezondheid van de gebruiker of van anderen, dit opgenomen als essentiële eis in artikel 3.1 onder a van de R&TTE richtlijn (1999/05/EG). De constatering dat het toestel de norm overschreed houdt in dat het toestel niet voldoet aan de conformiteitseisen van de R&TTE-richtlijn c.q. de Telecommunicatiewet.”¹⁶

In mijn beroepsschrift heb ik uitgebreid verwoord dat de causale relatie tussen EMV en gezondheidseffecten wel degelijk is aangetoond en dat de limieten juist gebaseerd zijn op bewezen gezondheidseffecten. Zie het bijgevoegde beroepsschrift, pagina 3 en 4. Het is opmerkelijk dat het CvB hier volledig aan voorbij gegaan is.

Er is – in tegenstelling tot wat het CvB aangeeft – dus wel degelijk sprake van een gevaarlijke situatie. Zeker gezien het feit dat bij 9 op de 10 telefoons de limieten overschreden worden bij gebruik op het lichaam. Het CvB had dan ook niet anders kunnen concluderen dat sprake is van een onveilig en daarmee onverantwoord gebruik als de mobiele telefoon op het lichaam gehouden wordt. En zeker omdat het hier om kinderen gaat die extra kwetsbaar zijn was zorgvuldigheid op zijn plaats geweest. Het CvB heeft hiermee de grenzen van het toelaatbare duidelijk overschreden.

Conclusie

Door de reclame-uiting van KPN en de uitspraak van het CvB zijn collectieve belangen geschaad. Het is onverantwoord in een reclame-uiting een gebruik te laten zien dat tot gezondheidsschade kan leiden. Dit is duidelijk het geval omdat de jongen in de reclame-uiting de telefoon op het lichaam draagt en zich daarmee niet houdt aan de veiligheidswaarschuwingen. En zeker gezien het feit dat hiermee de blootstellingslimieten worden overschreden wat in strijd is met wettelijke verplichtingen.

Tekenend is hierbij de volgende passage uit “Corporate ties that bind, an examination of corporate manipulation and vested interests in public health” van Martin Walker op pagina 39:

“It is not only the corporate media that have deserted their post. In the face of these battles for markets, we find, inevitably, that investigative and “trial” tribunes of various kinds, lower courts, **advertising standards authorities**, (...) mostly side with corporatism and refuse to take seriously complaints against corporately linked individuals and groups”.

¹⁵ <http://www.icnirp.org/cms/upload/publications/ICNIRPemfgdl.pdf> pagina 496

¹⁶ Onderzoek inzake SAR-waarden van mobiele telefoons, uitgevoerd door Agentschap Telecom in 2009 https://www.antennebureau.nl/sites/default/files/Onderzoek_SAR-waarden_AT.pdf

Ik vraag Agentschap Telecom dan ook handhavend op te treden en KPN te verbieden om op een dergelijke manier reclame te maken. Verder vraag ik Agentschap Telecom om het CvB aan te spreken op de foutieve beweringen in hun uitspraak - waardoor niet onderkend is dat sprake is van een onverantwoorde reclame - en hen op te dragen de uitspraak te vernietigen en te heroverwegen.

Hoogachtend,

Martine Vriens

Mede namens:

Stopumts, Stichting EHS, SOS Stop-Overdosis-Straling, Zeeuws Platform Stralingsrisico, Verminder Elektromog, Nationaal Platform Stralingsrisico's, Vereniging Meetspecialisten Elektromagnetische Straling (VEMES), Zendmast Anders, Stichting Kennisplatform Elektromagnetische Straling, Stralingsbewustzijn, em.prof. Michiel Haas MSc/PhD (founder NIBE), mr. Leon Kraijenbrink.